

Výzkumné a vývojové aktivity a další projekty v Národní knihovně ČR

Institucionální výzkum:

Dlouhodobá koncepce rozvoje výzkumné organizace Národní knihovna České republiky v letech 2019–2023

Doba řešení: 2019–2023

Koordinátor: Mgr. Adolf Knoll

Finanční podpora: MK ČR

URL: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/projekty-a-programy/nk-vyzkumna-organizace>

Národní knihovna České republiky (NK ČR) vstoupila do prvního roku realizace *Dlouhodobé koncepce rozvoje výzkumné organizace Národní knihovna České republiky na léta 2019–2023*. Tato koncepce byla vyhodnocena metodou peer review jako velmi dobrá a na jejím základě probíhá institucionální výzkum v níže uvedených sedmi oblastech.

Oblast 1. Výzkum dějin knižní kultury

Garant řešení: PhDr. Kamil Boldan

Členové realizačního týmu se průběžně věnovali průzkumu provenienčních znaků ve středověkých knihách uložených v NK ČR. Zpracovali provenienční údaje 325 rukopisů a 740 svazků inkunábulí.

V rámci základního výzkumu publikovali celkem pět studií a dalších šest odevzdali do tisku. Renáta Modráková se soustavně věnuje výzkumu knižní kultury ve středověkých ženských klášterech, Milada Svobodová dějinám pražské lobkowiczské knihovny a do ní inkorporovaných šlechtických librářů, Kamil Boldan především dějinám českého a moravského knihtisku v 15. století a Jan Vojtíšek dějinám kartografie a městské knižní kultuře. Renáta Modráková pracovala na dvou studiích, které byly přeloženy do angličtiny: *Speaking Internationally in Female Communities on the Eastern Border of Medieval Europe* a *The Digital Reconstruction of Library from Benedictine St. George's Convent at the Prague Castle*. V kolektivní monografii vydané prestižním nakladatelstvím Brepols publikovala příspěvek *Manuscripts and Scribes from St George's Convent at Prague Castle in the Thirteenth and Fourteenth Centuries*. Milada Svobodová pokračovala v přípravě kritického katalogu *Rukopisy z czerninských knihoven ve fondu pražské lobkowiczské knihovny*. Napsala článek *Modlitební kniha exulantky Kateřiny Karbanové z Volšan*. Kamil Boldan připravoval článek o pražských knihvazačských dílnách na konci 15. století. Publikoval rozsáhlejší studie *Odpustková kampaň na Chebsku v letech 1481–1483 a typografické jednolisty a Karlštejn jako „Bergungsdepot“ pro historické fondy Zemské a univerzitní knihovny v Praze na sklonku druhé světové války* a další dva příspěvky. Jan Vojtíšek zpracoval studie o využití středověké historiografické tvorby v Orteliově atlasu a k politickému myšlení v knížecích zrcadlech Christine de Pizana.

Oblast 2. Hudební věda

Garant řešení: Mgr. Zuzana Petrášková

Pokračoval průzkum dosud nezpracovaných sbírek v kostele Povýšení sv. Kříže v Litomyšli a v kostele sv. Jana Křtitele v Teplicích, včetně předávání záznamů do databáze RISM.

Počet záznamů v databázi filigránů dosáhl výše 1 356; databáze je využívána spolupracovníky RISM i dalšími badateli na adrese: <http://aleph.nkp.cz/web/watermarks/intro.htm>.

Byl také zpřístupněn online katalog hudebních tisků nakladatelství Marco Berra (1811–1855) na adrese <https://aleph.nkp.cz/web/berra/cze/intro.htm>.

Pokračovaly hloubkové revize a katalogizační práce na převodu papírové dokumentace sbírek již evidovaných v Souborném hudebním katalogu do mezinárodní databáze RISM. Byl dokončen archivní průzkum historie kostela v Kolči, provedena kompletní revize zpracované sbírky, včetně doplnění všech

filigránů. O této sbírce vyšla odborná studie v časopise *Knihovna: knihovnická revue*. Tematický katalog sbírky se připravuje k vydání v roce 2020.

V Archivu Konzervatoře v Praze pokračuje zpracování sbírky hudebnin Elisy hraběnky Šlikové a Schönborn-Lobkoviczké sbírky.

Průběžně probíhaly hloubkové revize záznamů v archivu hudebnin v Českém Krumlově, včetně předávání do databáze RISM. Všechny uložené záznamy jsou online přístupné na adrese: <http://opac.rism.info>.

Spolupráce s mezinárodní redakcí RISM byla zaměřena na pracovní konzultace věnované zpracování tištěných hudebních dokumentů. Byl uspořádán workshop věnovaný tomuto tématu.

Oblast 3. Slavistika

Garant řešení: PhDr. Lukáš Babka

Předmětem oblasti je odborný rozvoj slavistické vědní disciplíny a slavistického knihovnictví, které v rámci NK ČR garantuje samostatný odbor Slovanská knihovna (SK). Cílem je odborný průzkum fondu historických rukopisů, starých tisků, kartografických a vizuálních sbírek ve fondu SK se zaměřením na provenienční znaky dokumentů za pomoci ex libris, razítek, marginálií, filigránů apod. a studium jevů objevených v průběhu průzkumu. Součástí cíle je kvalitní katalogizace historických dokumentů určených k digitalizaci, uveřejnění katalogizačních záznamů v bázi SLK a jejich převod do Manuscriptoria. SK se dále zaměřuje na výzkum specifických jevů spojených s existencí knihovny a složením její sbírky – problematika ruské a ukrajinské meziválečné emigrace, osobní knihovny ve fondu SK a další.

V rámci dílčího cíle koncepce byla v roce 2019 vydána odborná studie Rity Lyons Kindlerové *Marginalia in Early Printed Cyrillic Books Held in the Slavonic Library in Prague (Slavic & East European Information Resources 20 (2019), no. 3–4, pp. 176–193)* věnující se třem unikátním starým cyrilským tiskům ze sbírky SK – *Apostolu* tiskaře Ivana Fedorova (Lvov, 1574), *Ostrožské bibli* téhož tiskaře (Ostroh, 1581) a *Euchologionu albo Molitoslovu*, tzv. *Trebnyku* Petra Mohyly (Kyjev, 1646).

V rámci plnění další části dílčího cíle koncepce, kterou je vydání odborné publikace – čtvrtého dílu *Katalogu starých ruských tisků z fondů Slovanské knihovny tištěných azbukou* –, bylo prozkoumáno a rekatologizováno 127 knihovnických jednotek. Šlo zejména o knihy vydané v letech 1798–1800 tvořící součást tzv. Smiridinovy knihovny (historické knihovny ruské literatury 18. a první poloviny 19. století). Souběžně s rekatologizací dokumentů v systému Aleph byly připraveny katalogizační záznamy v podobě, v jaké budou publikovány v připravovaném svazku. Kontinuálně probíhá průzkum dalších dokumentů a příprava odborného textu věnujícího se knižní kultuře v Rusku v období let 1796–1800.

Za účelem digitalizace a zpřístupnění v knihovně Manuscriptorium bylo prozkoumáno a dle příslušných parametrů zkatalogizováno celkem osm historických rukopisů z fondu SK, které byly následně digitalizovány v rámci programu VISK 6. Jejich digitální kopie jsou dostupné v Manuscriptoriu.

V průběhu roku byl zahájen průzkum tištěných dokumentů vydávaných příslušníky ruské emigrace v ČSR a relevantních archivních pramenů, a to za účelem podrobného mapování veřejného života ruské emigrace působící v letech 1918–1945 na území ČSR.

Oblast 4. Digitální kodikologie a knihověda

Garant řešení: PhDr. Zdeněk Uhlíř

V roce 2019 byl vytvořen nástroj M-Reader, který načítá IIIF manifesty a umožňuje prohlížení manifestů označených dokumentů. Tím propojuje badatelské prostředí pro práci s digitálním písemným a dokumentovým dědictvím. To jednak umožňuje komunikaci mezi systémy a v důsledku toho vytváření prakticky využitelných virtuálních spojníc mezi jednotlivými zdroji, jednak dovoluje personalizované vytváření jak anotací, tak data articles, virtuálních výstav a průvodců, ale také elektronické síťové publikování v pravém smyslu. Je možné vytvářet sekundární dokumenty navázané na primární, tj. originální historické dokumenty.

Byl také optimalizován užitek z vytvářeného digitálního obsahu, což přispělo k rozvoji virtuálního badatelského prostředí. Nyní budou výběry v osobních kolekcích, virtuálních dokumentech a výstavách organizovány ve stejné struktuře, kterou popisuje IIIF Presentation API pro dokumenty a kolekce a budou publikovány manifesty osobních kolekcí, virtuálních dokumentů a výstav přes IIIF Presentation API. Současně je v plánu rozšířit funkcionalitu virtuálních dokumentů o možnost přidávání výřezů podle IIIF Image API, což dovoluje nejenom práci s jednotlivými digitálními obrazy, ale také s jejich detaily. Přínosem je rozšíření praktických možností heuristiky o cílené detailní propojení dokumentů vzájemnými odkazy.

Byla provedena analýza pro modul Poznámky na úrovni fragmentů dokumentů s podporou IIIF. Nový modul zakládající se na této analýze postupně nahradí modul dřívější a bude poskytovat obsah poznámek k fragmentům v IIIF kompatibilní formě. Zároveň byly analyzovány možnosti využití IIIF v souvislosti s ukládáním a tvorbou poznámek, a to zejména s ohledem na možný, resp. předpokládaný crowdsourcing, včetně návrhu workflow tvorby a správy poznámek k místům ve stránkách (tj. detailům stránek), což bude zahrnovat pravděpodobně samostatnou bázi poznámek. Tato analýza, která zahrnuje také návrh začlenění modulu do ostatních nástrojů Manuscriptoria, bude následně sloužit jako podklad pro další vývoj a implementaci modulu do Manuscriptoria. Přínosem je zejména vytvoření prostředí pro praxi kooperativního výzkumu koordinujícího interní pracovníky a externí spolupracovníky, jakož i zájemce za řad veřejnosti. Po provedení deduplikace databáze obsahovalo Manuscriptorium koncem roku 2019 na 365 538 evidenčních záznamů, 115 500 komplexních digitálních dokumentů, jakož i 22 523 konvolutů.

Oblast 5. Webové archivy pro vědecký výzkum

Garant řešení: Mgr. Jaroslav Kvasnica, od 1. 12. 2019 Mgr. Marie Haškovcová

Výzkum v oblasti, která se zabývá hledáním možností a přínosy zpřístupnění dat a metadat z webového archivu pro další vědecký výzkum, pokračuje v návaznosti na výsledky v předchozích letech. Na základě analýzy akvizičních metod webových archivů, vzniku metadat a jejich zpřístupnění z roku 2017 byla v následujícím roce vytvořena experimentální aplikace Grainery umožňující zpřístupnění doposud nedostupných technických a administrativních metadat – jejich generování, extrakci, evidenci a vizualizaci (viz <https://github.com/WebarchivCZ/grainery>, <https://github.com/WebarchivCZ/grainery/wiki>). Metadatová specifikace vychází ze širších specifikací mezinárodního konsorcia webových archivů IIPC. Uživatelům (mohou to být techničtí správci a kurátoři webových archivů, producenti webového obsahu i běžní uživatelé webových archivů – badatelé i široká veřejnost) umožňuje pracovat s obsahem archivu na základě analýz metadat, například o vzniku, původu nebo objemu archivních dat. Grainery se skládá ze dvou hlavních částí: extraktor metadat Extarc a prezentační vrstva (Grainery frontend). Komunikují společně přes NoSQL bázi (MongoDB) přes formát JSON, která je definována právě technickou metadatovou specifikací Grainery.

V návaznosti na vznik softwaru Grainery byla v roce 2019 zpracována metodika pro tvorbu, uložení a zpřístupnění technických a administrativních metadat z webového archivu. Metodika předkládá postup pro strukturu metadatového záznamu a popis metadat. Nastihuje teoretická východiska, popisuje granularitu záznamu a jednotlivá metadatová pole s hodnotami, kterých mohou nabývat, a také jejich možnou formou zápisu. Jejím účelem je popis technických a administrativních metadat, která se vztahují k jednotlivým sklizním včetně kontejnerového formátu WARC. Rozlišeny jsou tři specifikace metadat – první náleží k popisu sklizně, druhá ke kontejnerovému formátu a třetí k indexu. Metodika umožňuje lépe pracovat s metadaty z webových archivů, která tak mohou být zapojena do dalších výzkumů. V roce 2020 bude předložena k certifikaci do oponentního řízení (certifikovaná metodika NmetS).

Oblast 6. Archivace digitálních dat

Garant řešení: Mgr. Zuzana Kvašová / od 1. 10. 2019 Mgr. Natalie Ostráková

Výzkum v oblasti dlouhodobé archivace v uplynulém období navázal na výsledky předchozího roku. Pokračoval výzkum digitální archivace elektronických publikací a analýza standardu PREMIS. Byla provedena technická analýza relevantních formátů elektronických publikací, dále bylo provedeno zhodnocení rizik u vybraných formátů z hlediska dlouhodobé archivace a byly stanoveny některé signifikantní vlastnosti elektronických publikací. Na vzorku dat dostupných v Národní knihovně byla otestována možnost validace a charakterizace formátů.

Výzkum v roce 2018 sledoval možné dopady vydání nové verze standardu PREMIS na standardizaci NDK. V roce 2019 analýza standardu PREMIS pokračovala a zabývala se konceptem signifikantních vlastností, který se ve standardizaci NDK zatím nevyužívá, ale uvažuje se o něm. Bylo zjištěno, že některé zahraniční instituce s tímto konceptem, resp. s odpovídajícími metadatovými elementy aktivně pracují při správě obsahu. Součástí výsledné analýzy je i návrh konkrétních signifikantních vlastností pro data NDK a návrh zápisu těchto vlastností do metadat pro standard NDK.

Výzkum se v roce 2019 věnoval také souborovým formátům, jež jsou jedním z hlavních témat oblasti digitální archivace (digital preservation). Zkoumal se způsob, proces posuzování vhodnosti formátů

pro účely dlouhodobé archivace. Výsledná analýza shrnuje poznatky z vybraných zahraničních institucí a navrhuje postup posuzování souborových formátů pro lokální správce digitálních repozitářů. Pro ODF je vzniklá analýza podkladem pro vytvoření interní metodiky pro posuzování formátů.

Oblast 7. Ochrana knihovních fondů

Garant řešení: Ing. Petra Vávrová, Ph.D.

V roce 2019 byly činnosti spojené s průzkumem fyzického stavu novodobých knihovních fondů, zejména s úpravami formulářů centrální báze v prostředí „CZBRD aplikace pro průzkum fondu“, zaměřeny na zakládání karet konzervátorských či restaurátorských zásahů k původnímu stavu formuláře každého exempláře, jednalo se především o karty „Odkyselování“. Prakticky byla ověřována funkčnost karet a odladěny byly nejasnosti a nepřesnosti formuláře a karty. Došlo rovněž k úpravě karty „Mechanické čištění“, a zavedení role uživatele „editor pH“. Tato role slouží především pro externí subjekty vstupující do databáze při zápisu hodnoty pH knižního bloku např. po hromadném odkyselení. V aplikaci tedy bylo editováno téměř 17 000 záznamů. Těmito kroky byla zdokonalována databáze a doplňován elektronický formulář o specifické karty zásahů a o průzkum fyzického stavu svazků novodobých knihovních fondů, což vyplynulo z praktického využívání databáze. Proběhlo několik workshopů, kde byli pracovníci ostatních knihoven a kulturních institucí v ČR seznámeni s fungováním databáze a prováděním průzkumu fyzického stavu fondů a kde byli proškoleni na práci s databází, aby mohli ve svých institucích realizovat průzkum. Pracovníci Odboru ochrany knihovních fondů (OOKF) zaškolili další nové pracovníky na průzkum fyzického stavu fondů v několika knihovnách, konzultovali uložení a manipulaci s knihovním fondem, např. knihovny v Olomouckém kraji či knihovny muzeí a galerií při Asociaci muzeí a galerií. Rovněž v roce 2019 byly prováděny specializované průzkumy historických knihovních fondů. Cílem je vytipovat knihy vhodné pro metodu hromadného odkyselení s ohledem na materiálové složení. Vytvářeny jsou různé statistiky. Průzkum fyzického stavu fondů rovněž slouží k vytipování nejvhodnějších exemplářů pro vybrané typy ošetření a záchrany.

Z nejkryselejších prozkoumaných knih bylo vybráno 8 650 knihovních jednotek (téměř 4 700 kg knih), které byly prioritně odeslány na odkyselení a záchranu do technologie Papersave Swiss® v německém Aschau. Tyto nejkryselejší knihy byly vybrány právě na základě průzkumu fyzického stavu fondů – jinak by došlo k nevratnému poškození a rozpadu papíru.

Technologie odkyselování knihovních fondů ve vakuové komoře byla v roce 2019 opět rozvíjena hledáním a syntézou dalších možných hydrogelů schopných řízeně přenést potřebné množství vody z vnějšího prostředí o vysoké relativní vlhkosti vzduchu do bloku knihy, aby se vytvořilo prostředí vhodné pro transport odkyselovacích sloučenin napříč blokem papíru.

Stanovování koncentrací plyných polutantů v depozitářích probíhalo po celý rok 2019 v Barokním knihovním sále Klementina a průběžně i v dalších depozitářích, kde jsou srovnávány výsledky a je prováděna korelace s měřením certifikovanou laboratoří. Byla sepsána „Zpráva o měření kvality ovzduší v depozitářích NK ČR“, která bude vydána v knihovnickém periodiku.

Programové projekty výzkumu a vývoje

V roce 2019 byly v oblasti účelového financování výzkumu řešeny pouze projekty programu MK ČR NAKI II:

Syntetické materiály v knihovních fondech

Hlavní řešitel: Ing. Petra Vávrová, Ph.D.

Období řešení projektu: 2018–2022

V roce 2019 pokračovala úspěšně a bezproblémově spolupráce řešitelských týmů NK ČR a VŠCHT Praha na projektu NAKI II s identifikačním číslem DG18P02OVV001 a s názvem *Syntetické materiály v knihovních fondech*.

Specializovaný průzkum rozsáhlých knihovních fondů zaměřený na syntetické materiály, především ty s nižší stabilitou a životností, poskytuje vhodnou platformu pro výzkum a ochranu knih s plastovými prvky, ochranu ostatních materiálů, knih i zaměstnanců. Průzkum využívá především nedestruktivní

metody identifikace jednotlivých druhů syntetických materiálů v knižní vazbě a procesů jejich degradace. Restaurování a konzervace syntetických materiálů se v poslední době stalo nosným tématem řady setkání odborné veřejnosti, která pořádá NK ČR spolu s MZK v Brně pod záštitou Pracovní skupiny „Plasty“ v rámci Komise konzervátorů-restaurátorů při Asociaci muzeí a galerií (KKR AMG).

Část výsledků letošní činnosti v projektu NAKI již byla prezentována na konferenci s mezinárodní účastí s názvem „Péče o moderní materiály v muzeích, galeriích, knihovnách a archivech 2019“ pořádané 6. září 2019 na VŠCHT v Praze, kde byl prezentován tento projekt NAKI a jeho cíle a dílčí výsledky. Kolegové z VŠCHT přednesli přednášku na téma „Pohled do historie výroby a zpracování polymerů v českých zemích“. A za NK ČR zaznělo několik přednášek na téma „Knižní vazby s deskami z nitrátu celulózy ve fondu NK ČR“ a „Péče o knižní vazby s PVC obálkou v NK ČR“. Tato konference se koná každý rok a sdružuje pracovníky muzeí, galerií, archivů a knihoven, kteří pečují o kulturní dědictví vyrobené z plastů. Akce se koná pod záštitou pracovní skupiny „Plasty“ při KKR AMG. Příspěvky z této konference budou publikovány v monografii, která vyjde v roce 2020.

Nedostatek ověřených metod konzervace a restaurování plastů ohrožuje fyzický stav a životnost knih v původní historické formě a jejich autenticitu. Výsledky vývoje a ověření metodik a pracovních postupů konzervace a restaurování syntetických materiálů budou využitelné nejen pro knihovní fondy, ale pro kulturní dědictví vyrobené z plastů obecně. Nízká stabilita některých plastů, uvolňování zdraví škodlivých a materiály ohrožujících látek představuje významné ohrožení dochování předmětů kulturní hodnoty pro budoucí generace. Metodika preventivní péče, ukládání, manipulace a zpřístupnění knihovních fondů obsahujících syntetické materiály nastaví podmínky ochranného režimu fondů, kde objekty nejsou monomateriálové a dochází k interakci přírodních materiálů se syntetickými. Zároveň umožní v omezené míře bezpečné zpřístupnění fondů veřejnosti. Cílem projektu je specializovaný průzkum rozsáhlých knihovních fondů zaměřený na syntetické materiály, především ty s nižší stabilitou a životností (nejčastěji zastoupené materiály jako PVC, nitrát či acetylát celulózy, polyuretany), výzkum a vývoj nedestruktivních a šetrných destruktivních metod diagnostiky, postupů hodnocení bezpečnosti, trvanlivosti a ekonomických aspektů aplikace moderních materiálů a technologií. Dále projekt směřuje k vývoji postupů restaurování a konzervace syntetických materiálů, výsledky vývoje a ověření metodik a pracovních postupů konzervace a restaurování syntetických materiálů budou využitelné nejen pro knihovní fondy, ale pro kulturní dědictví vyrobené z plastů obecně. Těžiště řešení cílů projektu v roce 2019 spočívalo ve stárnutí vzorků plastů, testování jejich vlastností, analýzách materiálů po umělém stárnutí či konzervátorských zásazích (čištění, lepení). Kolegové z VŠCHT, Ústavu polymerů, provedli vybrané analýzy materiálů knihovních fondů. Dílčí výsledky zaměřené na termické vlastnosti stárnutého měkčeného polyvinylchloridu prezentovali kolegové z VŠCHT na mezinárodním semináři v Pardubicích.

RightLib – elektronické zpřístupnění chráněných publikací

Příjemce dotace: Knihovna AV ČR, v. v. i.

Hlavní řešitel: Ing. Martin Lhoták

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: PhDr. Vít Richter

Období řešení projektu: 2018–2022

Hlavním cílem projektu je vytvoření prostředí pro zajištění přístupu k publikacím v digitální podobě, které jsou chráněny autorskými a nakladatelskými právy, prostřednictvím knihoven. V roce 2019 pokračovala první etapa řešení projektu, která bude trvat až do konce roku 2020. V průběhu uplynulého kalendářního roku bylo testováno a v NK ČR implementováno řešení pro zpřístupnění děl nedostupných na trhu. Paralelně s tím probíhal vývoj hlavní linie systému Kramerius, České digitální knihovny a mobilních klientů pro Android a iOS. Těžiště těchto vývojových prací bylo zaměřeno na sestavení souhrnu požadavků na nové mobilní verze pro Android a iOS a testování uživatelského rozhraní nového klienta digitální knihovny provozované v systému Kramerius s responzivním webdesignem. Dále byly realizované výzkumné práce spojené s přechodem na datové úložiště Akubra a úpravy administračního modulu, který bude mnohem lépe propojený k použitému jádru a nové verzi uživatelského klienta. Je vytvářeno nové administrátorské API, které sjednotí, optimalizuje a doplní stávající API.

Mimo tyto programovací vývojové práce byla oproti původním plánům s ročním předstihem zpracována první verze metodického dokumentu *Metodika pro zajištění bezpečného přístupu „na místě samém“*. Tento výstup přímo navázal na vývojové programátorské aktivity uskutečněné v roce 2018. Ucelená

metodika popisuje cílové skupině zapojených knihoven nejen právní a faktickou rovinu zpřístupnění děl nedostupných na trhu, ale zároveň shrnuje i základní postupy implementace technologické části realizace včetně základního popisu zobrazení prostřednictvím terminálů a vazeb mezi Seznamem děl nedostupných na trhu a digitální knihovnou Kramerius.

Cíle projektu naplánované na rok 2019 byly beze zbytku splněny a vzhledem k přípravě první verze metodiky pro zajištění bezpečného přístupu „na místě samém“ plánované až na rok 2020 i částečně překročeny. Projekt RightLib – elektronické zpřístupnění chráněných publikací je tak řešen v plném souladu se všemi předpoklady úspěšné realizace.

Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách

Příjemce dotace: Národní muzeum

Hlavní řešitel: PhDr. Richard Šípek, Ph.D.

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Mgr. Tomáš Foltýn

Období řešení projektu: 2018–2022

Konsorciální projekt Národního muzea, NPÚ a NK ČR navazuje na předchozí zkušenosti jednotlivých řešitelů s výzkumem problematiky knižních proveniencí. Cílem projektu je virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních celků v tuzemských a zahraničních knihovnách a další aktivity spojené s popularizací naší knižní kultury.

V roce 2019 pokračovala realizace projektu v souladu se všemi definovanými cíli. Odborná pracoviště NK ČR se věnovala historickému výzkumu pohybu knižních celků ve 30.–50. letech 20. století, zejména pak problematice klášterních knihoven a tzv. Akce „K“. Pro zpřesnění detailů v této výzkumné otázce a k zajištění obrazového materiálu k virtuální výstavě, jež je plánovaná na duben 2020, došlo k prohloubení výzkumu ve fondu Státního úřadu pro věci církevní (Národní archiv), Historického fondu (Archiv bezpečnostních složek) i nejnovějších dokumentů k otázce restitucí v Archivu Národní knihovny (ANK). V otázce komparace pohybu knižních fondů v celoevropském významu, zejména ve vztahu k událostem 2. světové války, probíhal nadále výzkum ve stěžejním fondu Hlavního říšského bezpečnostního úřadu – Reichssicherheitshauptamt (R58, Bundesarchiv Berlin). Připravovaná virtuální výstava bude rozčleněna do čtyř oddílů, zaměřených nejen na historii ve 20. století (komunistická éra a Akce „K“), ale i na širší sociálně-kulturní kontext. S ohledem na ne/znalost této problematiky byl vytyčen širší okruh otázek (vývoj knihoven, fenomén klášterních knihoven, postup komunistické moci proti církvi po roce 1948, zajištění knihoven, restituce po roce 1990), kterým se virtuální výstava bude aktivně věnovat.

V rámci mapování a zpracování historických fondů pokračoval i v roce 2019 průzkum fondu Bibliotheca nationalis. V roce 2019 byl zřízen interní sdílený prostor pro shromažďování a třídění fotografické dokumentace. Fotografie jsou následně implementovány do bibliografických záznamů. Bylo zpracováno přibližně 2 000 svazků ze signatury 46 (Theologia nationalis). Závěry z dosavadního průzkumu byly publikovány ve sborníku z konference Bibliotheca Antiqua 2019 v článku *Bibliotheca Nationalis v Národní knihovně ČR*. Zároveň běží i všechny standardní činnosti provázané na rozšiřování a zkvalitňování báze Národní autority. V roce 2019 byla doplněna metodika tvorby těchto autoritních záznamů.

Vývoj centralizovaného rozhraní pro vytěžování velkých dat z webových archivů

Příjemce dotace: Národní knihovna ČR

Hlavní řešitel: Mgr. Tomáš Foltýn

Období řešení projektu: 2018–2022

V roce 2019 byla zahájena druhá etapa realizace projektu, jenž se zabývá analytickým zpracováním dat webového archivu a jejich automatizovanou excerpcí. Tato etapa je dvouletá a její ukončení je naplánováno na konec roku 2020. V rámci realizace jednotlivých prací se rozběhlo spuštění vnitřní extrakce a následného analytického zpracování obsahu webového archivu na konkrétních datech. Tento proces cílí na vytvoření pomocné datové a metadatové struktury v podobě indexu. Na základě realizačních plánů projektu byly v roce 2019 také zahájeny práce spojené s vývojem konkrétních softwarových nástrojů, které budou finalizovány a důkladně otestovány v roce následujícím. Během celého roku probíhaly také práce na tvorbě tzv. intermediary formátu, tj. formátu pro data, který má sloužit jako mezikrok po přímé extrakci dat a metadat z archivní balíčky a krokem vytvořením záznamu v databázi. Dále byl připraven

koncept přepisu potřebných informací z JSON schématu do schématu SOLR, který je důležitý pro navazující výzkumné aktivity projektu, zejména pro transformaci databázové vrstvy nad technologií HBASE. Tato databáze bude fungovat jako samostatná komponenta systému a ukládat mimo jiné i základní informace o sklizních, datech a výsledcích uživatelských dotazů.

V říjnu 2019 zároveň proběhl první projektový workshop věnovaný širší problematice využití dat webových archivů, který byl zorganizován prostřednictvím odborného pracoviště Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. V rámci workshopu vystoupila i Mgr. et Bc. Lucie Straková, která se v rámci projektu kontinuálně věnuje sledování aktuálního stavu právních norem spojených s oblastí data miningu a dalších návazných oblastí. Pro realizaci projektu byla na počátku roku také doplněna její vstupní právní analýza, jejímž základním cílem je průběžně mapovat aktuální legislativní možnosti pro web harvesting, zejména pro vědecké využití. Nejdůležitějšími aspekty tohoto využití jsou možnosti spojené s oblastí tzv. text a data miningu archivních dat a dalšího sdílení dat a metadat pro badatelskou komunitu.

Využití zobrazovacích metod pro studium skrytých informací v knihách

Příjemce dotace: Národní knihovna ČR

Hlavní řešitel: Ing. Petra Vávrová, Ph.D.

Období řešení projektu: 2018–2022

V roce 2019 pokračovaly činnosti řešitelského týmu NK ČR v projektu NAKI II s identifikačním číslem DG18P02OVV024 s názvem *Využití zobrazovacích metod pro studium skrytých informací v knihách*. Cílem projektu je specializovaný průzkum rozsáhlých knihovních fondů zaměřený na skryté informace v knihách, v knižní vazbě, přečtení nečitelných textů, zviditelnění běžně neviditelných detailů apod.

Knihy představují bohatý zdroj nejen textových informací, které nejsou vždy vnějším pozorováním zjistitelné a zaznamatelné. Technologie výroby a typologie vazební struktury knihy je důležitá nejen z pohledu historických věd a restaurátorských průzkumů. S tím souvisí potřeba ověření a zmapování možností a bezpečnosti vybraných neinvazivních zobrazovacích technologií k získání informací z nečitelných textů, informací skrytých v knižní vazbě nebo v použitém materiálu. Obtížné je například zjistit vnitřní poruchy materiálu či knižní vazby. Některé znaky používání, znečištění nebo poškození je obtížné při vizuální kontrole bez vhodného vybavení nalézt.

Samotná technologie vazby je často skrytá pod vrstvami materiálů knižní vazby a bez invazivního zásahu ji není možné zjistit a popsat. Dalším skrytým prvkem jsou nečitelné texty z chemicko-fyzikálních příčin nebo cíleně odstraněné působením uživatele knihy. Pro průzkum uceleného knihovního fondu byla vybrána SK patřící mezi největší a nejvýznamnější slavistické knihovny v Evropě. Od svého vzniku v roce 1924 systematicky doplňuje, zpracovává, trvale uchovává a zpřístupňuje fond světové slavistické literatury, zejména historické, filologické a politologické a vybranou původní tvorbu slovanských národů. Specializovaný průzkum bude zaměřený především na výrobní značky jako vodoznaky, vlisy a další skryté, vybledlé či jinak nečitelné informace.

Těžiště řešení cílů projektu v roce 2019 spočívalo v zajišťování dostatečně pestré škály vzorků knih a knižní vazby. Byly vyhledávány knihovní jednotky, u kterých je předpokládán výskyt sekundárně použitých materiálů, fragmentů zmizelých nebo odstraněných textů nejen ve fondu SK, ale i dalších studijních exemplářů. Průzkum je zaměřen na nejstarší exempláře ve fondu NK ČR a dokumenty, kde je zvýšená potřeba dohledat provenienční znaky, informace o majitelích nebo uživatelích exempláře.

Na vzorcích knižní vazby i reálných knihách probíhalo testování efektivit jednotlivých zobrazovacích technologií, především spektrální videokomparátor a radiografie. Vybrané metody byly testovány za účelem ověření jejich bezpečnosti pro materiály knihovních fondů a jejich případného poškození. Byly provedeny testy na zobrazení filigránů. Konkrétní výsledky získané využitím zobrazovacích metod, konkrétně radiografie pro zobrazení skrytých informací v knižní vazbě byly prezentovány ve formě posteru na konferenci konzervátorů-restaurátorů s názvem „Nedestruktivní průzkum vnitřní struktury knižní vazby pomocí rentgenového záření – představení projektu“.

V průběhu roku 2019 rovněž probíhalo vyhodnocování obrazových výstupů zobrazovacích metod jako jeden ze zásadních cílů projektu, směřujícího k výsledku projektu *Ekrit* – uspořádání výstavy s kritickým katalogem. Pro možnost detailnějšího průzkumu snímků získaných z přístrojů určených pro průzkum a testování materiálů knihovních fondů NK ČR, které jsou důležité z hlediska vědeckého výzkumu, materiálových analýz a restaurátorského či konzervátorského průzkumu, je využíváno grafických úprav.

Ty byly v roce 2019 prováděny pomocí programu Adobe Photoshop, grafického softwaru určeného k úpravě bitmapových souborů. K prezentaci a závěrečné úpravě výstupů z projektu jsou využívány i další softwary společnosti Adobe Systems.

Nový fonograf: naslouchejme zvuku historie. Vytvoření postupů a nástrojů pro evidenci, digitalizaci, zpřístupnění a dlouhodobou ochranu zvukových záznamů na historických nosičích v paměťových institucích

Příjemce dotace: Národní muzeum

Hlavní řešitel: Filip Šír, DiS, Národní muzeum

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Mgr. Zuzana Petrášková

Období řešení projektu: 2018–2022 (pro NK ČR 2018–2020)

Projektu se účastní čtyři instituce: Národní muzeum, NK ČR, KNAV a Filozofická fakulta Masarykovy univerzity (FF MU). V roce 2019 v NK ČR pokračovalo hodnocení obsahu historických nahrávek a byl prováděn výběr pro následnou digitalizaci těchto památek. Byly zfotoграфovány etikety všech v NK ČR uložených nahrávek a dle nich se započalo s podklady pro katalogizaci těchto dokumentů, zjišťovány duplikátní nahrávky. Byly vytvořeny podklady pro jmenné autority a zahájena práce na seznamu interpretů, dirigentů, skladatelů s přesně vymezeným kritériem výběru (bohemika, světová produkce, tzv. vážná, populární a jazzová hudba, folklór a mluvené slovo). V oblasti standardizace pro digitalizaci a digitální archivaci byl v roce 2019 vytvořen standard pro popis fonografických válečků ve verzi 0.1 a byl otestován při tvorbě vzorových dat. Byla provedena také úprava standardu pro gramofonové desky; upravený standard vyjde v roce 2020.

Výzkum a vývoj pokročilých technik čištění knih a rukopisů

Příjemce dotace: Ústav chemických procesů AV ČR, v. v. i.

Hlavní řešitel: Ing. Jiří Smolík, CSc.

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Ing. Petra Vávrová, Ph.D.

Období řešení projektu: 2018–2022

Projekt NAKI II s identifikačním číslem DG18P02OVV048 s názvem *Výzkum a vývoj pokročilých technik čištění knih a rukopisů* je řešen v rámci smlouvy o spolupráci mezi Laboratoří chemie a fyziky aerosolů a Skupinou laserové chemie v Ústavu chemických procesů (ÚCHP) AV ČR a OOKF NK ČR.

Cílem projektu je vytvořit nové postupy, využitelné pro restaurování knihovních a archivních fondů, a to laserovým čištěním a pneumatickým čištěním povrchů dokumentů. Záměrem navrhovaného projektu je výzkum a vývoj nových metod čištění povrchů archivních předmětů znečištěných jemnými částicemi a nanočásticemi, i dalšími typy znečištění. To je důležité zejména proto, že jemné prachové částice a nanočástice přítomné v depozitářích přispívají nejvíce k degradaci knihovních a archivních fondů. Vývoj metodiky čištění oběma postupy bude prováděn s různými typy knihovních a archivních materiálů, které byly již použity v předchozích studiích. Jde o materiály na bázi celulózy (filtrační papír Whatman 1, ručně čerpaný papír z Velkých Losin a průmyslově vyrobený dřevitý papír z roku 1960) a kolagenní materiály (vazební pergamen a tříslučiněná vazební useň), které budou znečištěny reálným prachem dlouhodobou expozicí ve vybraných archivech nebo mechanicky. Obě techniky budou dále použity i pro čištění knihovních materiálů znečištěných nárůstem mikroorganismů a zasažených živelními pohromami (povodně, požáry), kdy na povrchu materiálů zůstávají velmi špatně odstranitelné stopy, jako jsou vlákna plísní nebo barevné skvrny.

V první oblasti řešení na téma „Laserové čištění povrchu historických dokumentů“ je výzkum zaměřen na odstranění povrchového znečištění laserovým zářením za podmínek, za kterých nedochází k poškození materiálu dokumentu. V roce 2019 bylo dokončeno sledování vlivu infračerveného (IČ) (TEA CO₂ laser) záření na typické materiály knihovních fondů (celulóza, kolagenní materiály a textilní materiály) s cílem najít prahovou hustotu záření, při které začíná pozorovatelná degradace. K charakterizaci výsledků čištění (stupeň vyčištění, stupeň degradace) byly použity metody jako SEM/EDX, FTIR, Ramanova spektroskopie, XPS, optická 3D mikroskopie a optická spektroskopie – měření barevnosti pomocí CIELab systému barev. Jako nejvhodnější metody pro stadium efektu laserového čištění na povrch historických dokumentů se ukázaly SEM, optická mikroskopie a změna barevnosti. V další fázi projektu bude vyvinutá metoda použita k čištění těchto materiálů pomocí ultrafialového (UV) záření (ArF excimer laser).

Druhá oblast s názvem „Pneumatické čištění povrchu historických dokumentů dvoufázovým sprejem“ pokračovala v roce 2019 testováním účinků pneumatického čištění přístrojem SnoPen na dokumenty.

Přístroj lze použít k čištění proudem N₂ čištění pomocí dvoufázového spreje N₂-CO₂. V testech byly použity stejné materiály a metody hodnocení jako v první etapě. Výsledky prokázaly vyšší účinnost dvoufázového spreje než proudu N₂.

V rámci činností ve třetí oblasti s názvem „Použití nových metod čištění v restaurátorské praxi“ byla v roce 2019 připravena řada vzorků materiálů, znečištěných třemi druhy prachu. Vzorky byly čištěny IČ laserem, dvoufázovým sprejem a klasickými mechanickými technikami čištění. K vyhodnocování účinnosti metod čištění jsou opět používány SEM, optická mikroskopie a měření barevné změny v prostoru CIELab. To umožní porovnat jednotlivé techniky z pohledu vhodnosti (účinnost čištění, vliv na stav vzorku před a po čištění).

IN-PROVE: budování INtegrovaného prostředí pro PRůzkum, Ochranu, Výzkum a Evidenci novodobých knihovních fondů

Příjemce dotace: Národní knihovna ČR

Hlavní řešitel: Mgr. Tomáš Foltýn

Období řešení projektu: 2018–2022

Rok 2019 je předposledním rokem realizace projektu, ve kterém se v rámci hodnocení výzkumu a vývoje předkládají první hlavní výstupy projektu – tři softwarové nástroje a dále pak i studie směřující k budování metodického centra ochrany a konzervace novodobých knihovních dokumentů. V průběhu roku tak došlo k ukončení finálních fází vývoje nástroje pro evidenci periodik pracovně nazvaného PERmonik, pracovní databáze provenienčních znaků umožňujících evidenci konkrétní grafické podoby vlastnických znaků a tzv. virtuálního antikvariátu umožňujícího další využití publikací vyřazených z fondů knihoven, o něž nemají další knihovny zájem. Všechny vývojové práce na programování jednotlivých systémů začleněných do projektu IN-PROVE jsou vedeny na portále Github, přičemž vývoj je veden v maximální možné míře jako open source, a bude tak všem potenciálním zájemcům volně dostupný. Důležitou činností realizovanou v roce 2019 byly i výzkumné práce spojené s mapováním regionálních mutací periodik, kdy došlo k výraznému posunu nejen v oblasti spojené s testováním výše uvedeného evidenčního nástroje PERmonik, ale dále i novým zkušenostem nabytým díky důkladnému porovnávání konkrétních svazků například Rudého práva. Tyto praktické činnosti ukázaly, že přístup minulých generací vydavatelů k tisku regionálních mutací nebyl vždy jednoznačný, mnohé znaky definující určitou mutaci (černé tečky, hvězdičky atd.) byly mnohdy používány nestandardně, což do budoucna znamená velmi složitou práci s vyhledáváním konkrétních řad periodik jednoznačně spadajících do určitého regionu.

V rámci dalších činností projektu (průzkum fondů, tvorba jednotek, zpracování proveniencí) byly realizovány jednotlivé pracovní činnosti v objemu dle plánů navržených v úvodní fázi realizace tohoto projektu. Pokračovaly i práce spojené s mapováním původních vlastníků knižních celků, resp. obsahu jejich knihoven. Pro tyto účely je důležité pokračovat v plošném archivním průzkumu, který se v roce 2019 zaměřil zejména na dokumenty z fondů Národního archivu, ANK, Ústavu dějin umění AV ČR, MZK a Zemského archivu v Opavě. Tyto nové poznatky jsou součástí připravované studie Mgr. Marcely Strouhalové *Hledání proveniencí movitých památek vyvlastněných v roce 1945*, jež bude zahrnuta do kolektivní monografie *Konfiskované osudy – hledání proveniencí movitých památek vyvlastněných v roce 1945*. Na konci roku 2019 byla dokončena první verze analytické studie směřující k vytvoření mezioborového centra konzervace a restaurování novodobých knihovních fondů, jež se snaží najít řešení dlouhodobého nesystémového přístupu k ochraně novodobých knihovních fondů spojeného s roztržitostí, nekompletností a personální poddimenzovaností pracovišť provádějících jednotlivé restaurátorské a konzervátorské zákroky a poskytujících potřebnou metodickou pomoc a konzultace.

INDIHU – vývoj nástrojů a infrastruktury pro digital humanities

Příjemce dotace: Knihovna AV ČR, v. v. i.

Hlavní řešitel: Ing. Martin Lhoták

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Mgr. Tomáš Foltýn

Období řešení projektu: 2018–2022

Na počátku roku 2019 byla zahájena závěrečná etapa řešení projektu. Její součástí je zejména vytvoření softwarového řešení pro virtuální znalostní bázi nazvaného INDIHU Mind a zprovoznění zastřešující platformy INDIHU. Průběžně probíhalo testování a optimalizace nástrojů vyvinutých během druhé etapy projektu nazvaných INDIHU Exhibition a INDIHU OCR. Nástroj INDIHU Exhibition byl průběžně doplňován

zejména po stránce ovladatelnosti s tím spojeného administrátorského rozhraní. Zároveň začal být jednotlivými pracovišti intenzivně využíván pro tvorbu virtuálních výstav, k čemuž jednoznačně přispěla aktualizovaná podoba uživatelského manuálu. V rámci vývoje nástroje INDIHU Mind byly aktualizovány požadavky na funkční vlastnosti nástroje. Aktualizace se týkala zejména role atributů, kategorií, štítků a dalších prvků virtuálních excerpčních karet. Na základě těchto věcných požadavků byla přidána funkcionality pro mazání nepotřebných záznamů, historie verzí, správa uživatelů, naposledy otevřené karty, dlaždicové zobrazení a došlo i k dílčímu zlepšení zobrazení pro mobilní zařízení. Zároveň bylo v rámci INDIHU Mind připraveno rozhraní k napojení v projektu vyvinutého OCR řešení, které však může stát i samostatně. Řešitelský tým také zpracoval podrobnou analýzu problematiky nestandardních citací, která slouží pro vytvoření nástroje/šablony pro jejich tvorbu. Standardní citace nyní odpovídají ČSN/ISO 690:2011 a standardním citačním stylům. Členové řešitelského týmu představili jednotlivé nástroje vyvíjené v rámci projektu na mezinárodních konferencích – na ILIDE (Innovation Library in Digital Era) 2019 a významné americké konferenci Digital Library Federation Forum 2019, přičemž na obou akcích měly příspěvky o projektu INDIHU velký ohlas.

Knihověda.cz: Portál k dějinám české knižní kultury do roku 1800

Příjemce dotace: Knihovna AV ČR, v. v. i.

Hlavní řešitel: PhDr. Lenka Veselá, Ph.D., Knihovna AV ČR, v. v. i.

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Mgr. Jindřich Marek, Ph.D.

Období řešení: 2016–2020

Rok 2019 byl čtvrtým rokem řešení tohoto pětiletého projektu, jehož hlavním cílem je vytvoření virtuálního prostředí pro výzkum kulturního dědictví, konkrétně dějin české knižní kultury do roku 1800. Výsledný webový portál bude integrovat relevantní elektronické informační zdroje vytvářené v paměťových a výzkumných institucích, které dosud nebyly provázány (jedná se o dvě větve národní retrospektivní bibliografie, a to jak jazykově českých knih, tak cizojazyčných bohemik, dále zdroje k bohemikálním rukopisům). Do portálu bude zapojen také nový edukativní a výzkumný nástroj – *Mapa tiskařské produkce Čech a Moravy do roku 1800 a Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku*. Součástí projektu je také realizace výstavy iluminovaných modlitebních knih z pozdního středověku a vydání několika monografií a odborných studií.

Díličí části projektu byly podobně jako v minulém roce řešeny paralelně. V rámci druhé etapy projektu plánované od 1. 1. 2019 do 31. 12. 2020 je projekt průběžně řešen v následujících částech:

1. Elektronická *Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* (dostupná z: <http://www.encyklopedieknihy.cz>) byla jako výsledek uplatněna v roce 2018. Kromě toho, že je dostupná jako samostatný elektronický zdroj ke knižní kultuře, byla v roce 2019 integrována do pracovní verze portálu *Knihověda.cz*: odkaz na encyklopedii se nachází na hlavní stránce portálu a navíc v záznamech vyhledaných v bibliografiích se zobrazí odkazy na hesla jednotlivých tiskařů a podobně po kliknutí na název tiskařské lokality v *Mapě tiskařské produkce* se zobrazí heslo k ní v encyklopedii. V aktuálním roce řešení probíhaly především úpravy a doplňování hesel, a to i na základě zpětné vazby od uživatelské komunity. Důraz byl kladen na vizuální sjednocení hesel připravených různými autory a na zlepšení funkčnosti vyhledávání. Výsledek byl také popularizován prostřednictvím rozhovoru v médiích a přednášek pro odbornou veřejnost.

2. Bibliografické databáze – *Databáze cizojazyčných bohemikálních tisků 1501–1800 (BCBT) a Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století (KPS)* – byly doplněny o další část tiskařské produkce, chronologicky navazující na již dokončenou tiskařskou produkci 15.–17. století. V roce 2019 bylo v souladu s navrženým harmonogramem prací zahájeno zpracování (tj. vkládání a kompletace záznamů) tiskařské produkce 18. století. V rámci KPS byly upravovány především záznamy k tiskům vydaným v letech 1700–1740, celkem přes 2 000 položek. V záznamech byl zkontrolován zápis údajů z tzv. Číselných dodatků ke Knihopisu, a provedeny další zásahy (např. připojení jmenných autoritních hesel a doplnění vybraných věcných předmětových a žánrových hesel), aby bylo dosaženo celkového přehlednění a z kvalitnění bibliografických popisů. V databázi BCBT bylo zkompletováno celkem 6 000 záznamů z 18. století. K jednotlivým záznamům byly připojovány zejména národní autority a odkazy na dostupné digitální kopie. Další společné selekční termíny (předmětová a žánrová hesla) byla doplněna do více než 1 400 záznamů. Do databáze BCBT bylo nově popsáno také

několik desítek unikátně dochovaných bohemik z českých a zahraničních knihoven. V obou databázích se v současné době nachází celkem cca 22 000 záznamů cizojazyčných a jazykově českých tiskařských bohemik z 15.–18. století, které byly již ověřeny, sjednoceny a doplněny o nové selekční údaje. V databázi rukopisů byly aktualizovány a opatřeny selekčními hesly popisy rukopisů ze Sbírký rukopisů Třeboň, uložené v SOA v Třeboni. Pro databázi institucí, která je součástí výše zmíněné databáze, byla aktualizována a upravována data k centrálním knihovnám a jejich rukopisným sbírkám. Pro databázi kodikologické literatury pokračovala excerpce současné kodikologické literatury, která je průběžně zapisována do databáze (250 nových záznamů). Zároveň byla do databáze vkládána literatura vztahující se k institucím spravujícím rukopisy (400 nových záznamů). U již existujících bibliografických záznamů byly odstraňovány případné duplicitní záznamy a doplňovány selekční údaje. Databáze knihovědné literatury byla doplněna z primárních zdrojů o celkem 254 nových záznamů (především nejnovější studie z let 2018–2019); databáze obsahuje celkem 4 800 záznamů.

3. Integrované vyhledávání v portálu: Ve společném vyhledávacím rozhraní (<https://knihoveda.lib.cas.cz>) byla v roce 2019 řešena otázka prohledávání v autoritních údajích. Bylo také dokončeno provázání jmen tiskařů a lokalit s hesly v *Encyklopedii knihy* a bylo vyřešeno i zobrazení odkazů na encyklopedii v jednotlivých záznamech. Došlo také k úpravě grafického rozlišení jednotlivých databází ve výsledcích vyhledávání.

4. Webový portál Knihověda.cz: V roce 2019 byla dokončena pracovní verze webového portálu *Knihověda.cz* (<https://www.knihoveda.cz>), ve kterém jsou integrovány již všechny plánované a připravené části (*Bibliografické databáze bohemikálních tisků a rukopisů*, *Encyklopedie knihy* a *Mapa tiskařské produkce*). Pracovní verze portálu byla představena vybranému okruhu budoucích uživatelů z prostředí knihoven a paměťových institucí na workshopu, který se konal 22. 11. 2019 v Masarykově ústavu a archivu AV ČR. Návrhy na změny či vylepšení funkce portálu i jeho dílčích částí vzešlé z jednání budou zohledněny při tvorbě jeho finální verze v roce 2020.

5. *Mapa tiskařské produkce Čech a Moravy do roku 1800*: V roce 2019 byla dokončena mapová aplikace, která vychází z aktuálních dat integrovaných databází k tiskařské produkci Čech a Moravy. Mapa byla navržena tak, aby splňovala jak funkci popularizační, tedy seznamovala širší veřejnost s vývojem českého knihtisku přitažlivou formou, tak i funkci vědecko-výzkumnou, což se ve srovnání s podobnými projekty v evropském prostoru jeví jako ojedinělé řešení. Mapová aplikace se skládá ze tří modulárních částí: vlastní mapy, časové osy a rešeršního panelu, které jsou vzájemně interaktivní. Mapa tak umožňuje získat přehled o tiskařské produkci v jednotlivých lokalitách (včetně představení produkce jednotlivých tiskařů), ale umožňuje i kombinované dotazy v několika rešeršních sadách. Ty jsou určeny pro srovnávání dalších vybraných parametrů (například zastoupení jednotlivých jazyků nebo tematické skladby tiskařské produkce). Výsledky rešeršů v podobě počtu relevantních děl je možné si zobrazit i jako konkrétní záznamy v bibliografické databázi a také se zobrazí v mapě a v časové ose, která je plně interaktivní. Z mapy je také možné vstoupit do hesel o dějinách knihtisku v jednotlivých lokalitách v elektronické *Encyklopedii knihy*. Mapa je dostupná na adrese <https://mapa.knihoveda.cz>, kde se nachází také relevantní dokumentace v podobě popisu výsledků a metody a průvodní zprávy k mapě. Výstup byl odevzdán ke schválení na MK ČR a bude uplatněn jako výsledek za rok 2019.

6. Výstava *Nebeský žebřík: Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek Národní knihovny ČR* se konala v Klementinu ve dnech 23. 10. 2019 až 7. 1. 2020, originály rukopisů byly vystaveny 22. a 23. 11. 2019 v Zrcadlové kapli Klementina. Expozice na vizuálně atraktivním segmentu bohatě iluminovaných modlitebních knih pozdního středověku ukázala proces jejich vzniku a představila přechod k tištěné knize jako novému médiu. Výstavě dala název rukopisná modlitební kniha nazývaná *Scala coeli*, doslova Nebeský žebřík (NK ČR, sign. XIII E 3). Tento rukopis je zajímavý tím, že obsahuje jedinečně dochovanou devoční malbu na kůži, která byla nalepena na zadní přídeštní rukopisu. Výstava a doprovodná publikace se snaží oživit zájem o modlitební knihy, které dosud nebyly v českém bádání příliš reflektovány, ačkoliv jsou ve fondech historických knihoven početně zastoupeny. Výstava bude uplatněna jako výsledek za rok 2019.

7. Knižní výstupy: V roce 2019 byl publikován výstavní katalog *Nebeský žebřík: Pozdně středověké modlitební knihy ze sbírek Národní knihovny ČR*, který vydalo nakladatelství Scriptorium. Katalog obsahuje dva eseje, které uvádějí do problematiky pozdně středověké zbožnosti a seznamují s typy privátních modlitebních knih duchovních a laiků a systémy jejich výzdoby, objasňují funkce obrazů, podávají přehled nejvýznamnějších bohemikálních rukopisů a zabývají se přechodem od rukopisných k tištěným modlitebním knihám na konci 15. století. Za esejemi následují podrobná katalogová hesla k osmi

rukopisům a tiskům z období od druhého desetiletí 15. století do raného 16. století, jež byly v originálu prezentovány na výstavě v Klementinu. Katalog bude uplatněn jako výsledek za rok 2019.

Projekt byl v roce 2019 řešen v souladu s podaným návrhem a smlouvou (včetně dodatků) a probíhal podle naplánovaného harmonogramu. Vedle vedlejších výstupů (workshopu a odborné studie) byly v tomto roce realizovány dva hlavní výsledky. Prvním z nich je webová aplikace *Mapa tiskařské produkce Čech a Moravy do roku 1800*. Jedná se o unikátně vyvinutý nástroj, který vizualizuje geografické rozložení tiskařských center od zavedení knihtisku v českých zemích až do roku 1800, tradičně považovaného za kulturní a technologický mezník v dějinách typografie. Druhým výsledkem byla výstava, která na vizuálně atraktivním segmentu bohatě iluminovaných modlitebních knih pozdního středověku ukázala proces jejich vzniku a představila přechod k tištěné knize jako novému médiu. Katalog k výstavě kromě hesel k exponátům nabízí eseje o iluminátorských dílnách, objednatelích modlitebních knih a přechodu od rukopisu k tištěné knize.

Rok 2019 byl prvním rokem druhé etapy řešení projektu, jehož cílem byla příprava a kompletace dat mapující produkci českých a moravských tiskáren pro léta 1700–1750 a realizace několika hlavních a vedlejších výstupů: mapové aplikace, uspořádání výstavy a vydání kritického katalogu, publikování jedné odborné studie a uspořádání workshopu. Všechny výsledky plánované pro první část druhé etapy byly úspěšně splněny.

ARCLib – komplexní řešení pro dlouhodobou archivaci digitálních (knihovných) sbírek

Příjemce dotace: Knihovna AV ČR, v. v. i.

Hlavní řešitel: Ing. Martin Lhoták, KNAV

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Bc. Václav Jiroušek

Období řešení: 2016–2020

V roce 2019 pokračovaly práce realizované v rámci projektu ARCLib – vývoj řešení pro archivaci digitálních fondů v knihovnách. NK ČR se na projektu podílí jako spoluřešitel společně s KNAV, MZK a Masarykovou univerzitou. Cílem projektu je vyvinout volně dostupný (opensource) systém pro dlouhodobou ochranu digitálních dat (LTP), splňující potřeby paměťových institucí, zejména knihoven.

V roce 2019 byla zahájena druhá etapa projektu, spočívající již zejména ve vývoji, testování, produkční implementaci a nasazení archivačního řešení ARCLib. Pracovníci NK ČR se v rámci projektu v tomto roce věnovali především testování prvních verzí dodaného softwarového řešení a pokračovali rovněž v dohledu nad metadatovou stránkou projektu. V souvislosti s potřebným rozvojem standardizace metadat u digitálních dat vytvářených knihovnami (tzv. standardizace NDK, vzniklá původně pro projekt NDK) došlo k aktualizaci definice metadatových formátů pro digitalizaci periodik a definice metadatových formátů monografií. V rámci vývoje softwarového řešení ARCLib poskytovali pracovníci NK ČR konzultace k funkčnímu celku „Plánování uchování“ a zodpovídali za testování funkčních celků „Příjem“ a „Správa dat“.

Zapojení do velkých vědeckých infrastruktur

LINDAT/CLARIAH-CZ

Příjemce dotace: Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy

Hlavní řešitel: prof. RNDr. Jan Hajič, Dr.

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Mgr. Tomáš Foltýn

Období řešení projektu: 2019–2022

V květnu 2019 byla podepsána smlouva o zapojení NK ČR mezi partnerské instituce velké vědecké infrastruktury LINDAT/CLARIAH-cz. Tato infrastruktura vznikla sloučením výzkumných infrastruktur LINDAT/CLARIN a DARIAH-CZ. Zabývá se zejména jazykovými, ale i dalšími digitálními zdroji a nástroji na jejich zpracování, vyvíjí je a poskytuje v relevantních oborech vědecké komunitě. Cílem LINDAT/CLARIAH-CZ je otevřeným způsobem zpřístupnit digitalizované datové zdroje v uvedených oblastech široké vědecké komunitě i studentům v ČR i Evropě a zároveň získat přístup k obdobným zdrojům dostupným v evropských sítích CLARIN a DARIAH. LINDAT/CLARIAH-CZ tvoří 11 výzkumných organizací aktivních v humanitních a uměleckých oborech v ČR, například Národní filmový archiv, Univerzita Karlova, jednotlivé ústavy AV ČR, Masarykova univerzita a další instituce. Důležitými členy realizačního týmu projektu jsou i další dvě významné knihovny – KNAV a MZK.

V prvním roce řešení projektu se NK ČR spolu s dalšími zastoupenými knihovnami věnovala problematice metadat. Zde došlo zejména k vytvoření dotazníkové akce zaměřené na sběr metadatových formátů jednotlivých institucí, a také k internímu jednání o zvolení nevhodnějšího metadatového schématu pro potřeby LINDAT/CLARIAH.cz. V roce 2019 proběhla první fáze zlepšení interního produkčního prostředí digitální knihovny Kramerius s cílem zefektivnit dostupnost dat pro vědecké a výzkumné účely včetně zajištění podpory automatického vytěžování volně dostupných dat. Tato fáze byla spojena zejména s přípravou migrace stávající datové struktury na nové řešení Akubra umožňující lepší propojení na virtualizační služby a rychlejší přijímání nových, badatelsky přívětivějších, verzí systému.

Pracovníci NK ČR se také aktivně podíleli na odborném vedení projektu, účastnili se organizovaných tutoriálů a věnovali se dílčím propagačním aktivitám projektu spojeným zejména s představením této výzkumné infrastruktury na významných mezinárodních akcích, jakými byly například kolokvium knihovnických a informačních expertů v Bratislavě, konference Digital Library Forum či konečně v rámci zasedání sekce Digital Humanities/Digital Scholarship největšího mezinárodního knihovnického kongresu IFLA.

Další aplikační projekty

Národní projekty

Program Veřejné informační služby knihoven (VISK)

Všechny projekty v jednotlivých podprogramech jsou jednoleté. Tyto projekty se týkají podpory konkrétních činností knihoven v oblasti vzdělávání, provozu digitálních knihoven, produkce digitálních dat (retrospektivní konverze katalogů, digitalizace sbírek), provozu informačních portálů, přístupu k digitálním zdrojům atp. V seznamu projektů již nadále nejsou uváděny statutární činnosti, dříve hrazené z programu VISK, na které NK ČR dostala finanční prostředky přímo do rozpočtu.

VISK 1

Koordinační centrum programu VISK

Odpovědný pracovník: PhDr. Vít Richter

URL: <http://visk.nkp.cz/>

Koordinační centrum programu VISK zajišťovalo veškeré odborné, organizační a koordinační činnosti související s realizací celého programu VISK.

Vytvoření, dotisk a příprava tzv. Koleček první pomoci a vzorových Balíčků první pomoci

Odpovědný řešitel na straně NK ČR: Mgr. Tomáš Foltýn

Období řešení projektu: 2019

V průběhu realizace *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2017–2020*, priority 4, bylo prostřednictvím dotazníkového šetření zjištěno, že v rámci systému českých knihoven jsou zejména na regionální úrovni stále identifikovány potřeby metodického charakteru, jež jsou spojeny s oblastí šíření efektivních postupů dlouhodobé ochrany bohemikálního knižního kulturního dědictví. V návaznosti na konkrétní požadavky knihoven, které byly zjištěny prostřednictvím dotazníkové akce, tak přistoupila odborná pracoviště NK ČR k podání projektu do dotačního mechanismu VISK 1 zaměřeného na editaci a opětovné vydání tzv. Kolečka první pomoci zaměřeného oproti předchozímu vydání pouze na oblast knihoven (a nikoli muzejních sbírek apod.) a sestavení několika tzv. Balíčků první pomoci, které by měly být k dispozici v knihovnických depozitářích jako první pomoc při poškození fondu.

V rámci realizace projektu bylo tak pod vedením ředitelky OOKF NK ČR komplexně upraveno původní znění tzv. Kolečka první pomoci takovým způsobem, aby odpovídalo aktuálnímu stavu poznání prvotní záchrany knihovnických fondů včetně obohacení o nové informace získané díky realizaci vícero výzkumných projektů včetně aktualizace kontaktních údajů. Inovace se dále týkala i jejich grafické podoby, kdy došlo k výraznému zpřehlednění dostupných údajů. Celkem tak bylo vytvořeno 2 250 kusů nových koleček, které budou průběžně distribuovány na potřebná pracoviště.

Dále bylo v rámci projektu zakoupeno sedm kusů tzv. First Aid Kitů, tzn. vzorových havarijních boxů se základním vybavením pro snížení dopadu živelné katastrofy či vnitřního technického ohrožení (např. zasažení vodou, ohněm, či jiným druhem poškození). Tyto havarijní boxy první pomoci budou jednak připraveny pro případ živelné katastrofy v rámci konzervačních fondů NK ČR, zároveň však tyto sady budou sloužit pro potřeby rychlé pomoci i pro jiné kulturní instituce pro okamžitý zásah. Zároveň budou sady sloužit jako edukační materiál prostřednictvím živých ukázek jejich skladby a možností využití na odborných seminářích a konferencích. Zde budou tyto sady první pomoci nejen představeny, ale zároveň bude vedena širší diskuze o jejich použití.

Vytvoření validátoru pro e-publikace

Odpovědný pracovník: Mgr. Zuzana Kvašová / Mgr. Natalie Ostráková

Cílem projektu bylo vytvořit nástroj pro validaci balíčků dat s elektronickými publikacemi, které byly vytvořeny v souladu se Standardem NDK. Jedná se o nový typ digitálních dokumentů, které by měly být vytvářeny v souladu s pravidly dlouhodobé archivace a jako takové splňovat nároky na čitelnost a využitelnost v budoucnosti. V prvním roce projektu vznikl návrh celkového řešení nástroje a byly vytvořeny validační šablony. V roce 2020 budou práce pokračovat, šablony a souborové validační nástroje se zakomponují do jednoho nástroje, který bude dostupný jako open-source.

Konverze dokumentů GOOGLE do formátu TEI P5 ENRICH

Odpovědný pracovník: PhDr. Zdeněk Uhlíř

URL: <http://www.manuscriptorium.eu/>

V roce 2019 byly konvertovány další dávky dokumentů-starých tisků digitalizovaných ve spolupráci se společností Google (cca 20 500 jednotlivých komplexních digitálních dokumentů). V souvislosti s tím byl vytvořen nový konvertor s ohledem na novou organizaci databáze Manuscriptoria v souvislosti s postupným přechodem na novou verzi systému.

VISK 2

Inovace vybavení ICT vzdělávacího centra NK ČR

Odpovědný pracovník: Mgr. Roman Giebisch, Ph.D.

Projekt zajistil na několik dalších let bezproblémový provoz vzdělávacího centra, zejména pak počítačové učebny (16 PC + dataprojektor), ale i druhé velmi vytížené učebny (lektorský PC + dataprojektor), kvalitním HW s tříletou zárukou a okamžitým servisem a prezentační techniku s parametry odpovídajícími současným požadavkům.

Inovační kurzy informační gramotnosti

Odpovědný pracovník: PhDr. Eva Dostálková

URL: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=04_Vzd/03_OV_Akce/01_kurzy.htm

Cílem nových inovačních kurzů je poskytnout požadované dovednosti v práci s ICT a současně nabídnout možnost prohloubit a rozšířit pokročilé znalosti v oblasti ICT těm, kdo již základní kompetence získali.

Rekvalifikační kurzy dle Národní soustavy kvalifikací

Odpovědný pracovník: Kateřina Nekolová, M. A.

URL: https://ipk.nkp.cz/akce/03_OV_Akce/04_OVrekv.htm

Cílem projektu bylo minimalizovat náklady pro účastníky rekvalifikačního knihovnického kurzu v NK ČR. Účastníci (27 osob) si musí uhradit povinně 1 000 Kč a celková cena kurzu pro jednoho účastníka činí 4 500 Kč. Tento rozdíl byl uhrazen z této dotace. Celková cena rekvalifikačního kurzu činí 121 500 Kč. Z dotace byli hrazeni lektori, kteří v kurzu přednáší.

Cílem kurzů je poskytnout frekventantům ucelený přehled o současném vývoji knihovnictví v ČR, legislativě v oboru i o procesech a činnostech v knihovnách. Předpokládá se získání teoretických, ale i praktických znalostí a osvojení si základních dovedností z oblasti knihovnicko-informačních činností.

Výukový program je uzpůsobený pro jednotlivé typové pozice dle Národní soustavy povolání. Výuka v rozsahu max. 160 hodin se uskutečňuje formou studia při zaměstnání. Po dobu cca 33 týdnů, vždy 1x týdně 5 hodin, probíhají přednášky, semináře a praktická cvičení.

VISK 5

Retrospektivní konverze Generálního katalogu UKF I NK

Odpovědný pracovník: Mgr. Nataša Mikšovská

Cílem projektu byl předvýběr a příprava cca 57 380 záznamů tisků. Záznamy byly připraveny pro další etapu retrokonverze. Zároveň bylo zpracováno 14 000 nových záznamů ve formátu MARC 21, které byly zpřístupněny v bázi NKC a předány do Souborného katalogu. 6 600 záznamů bylo vytvořeno nebo sloučeno v bázi NKC. K těmto záznamům bylo přidáno pole 920 s číslem tifu z GK UKF I. Jednalo se především o záznamy monografií, které obsahují více děl nebo přítisky a jsou v GK UKF I zpracovány analyticky. Zpracovány byly záznamy abecedního rozsahu HORT-HUS zahraniční knižní produkce z let 1801–1950. Bylo doplněno 7 600 již dříve zpracovaných záznamů z retrokonverze o vybrané prvky věcného popisu.

VISK 6

Digitalizace historických dokumentů NK ČR

Odpovědný pracovník: PhDr. Zdeněk Uhlíř

URL: <http://www.manuscriptorium.eu>

V roce 2019 bylo v rámci VISK 6 z fondu NK ČR (ORST a SK) digitalizováno celkem 78 dokumentů, tj. 25 775 obrazů/stran. Všechny digitalizované dokumenty byly zařazeny do digitální knihovny Manuscriptorium.

Digitalizace vzácných historických rukopisů a tisků z fondu Hudebního oddělení

Odpovědný pracovník: Mgr. Zuzana Petrášková

URL: <http://www.manuscriptorium.eu>

V roce 2019 bylo z fondu HO digitalizováno 30 rukopisných dokumentů, celkem 4 408 obrazů. Byla uzavřena digitalizace rukopisných hudebnin z celku tzv. Mozartova Památníku, významné sbírky uložené v HO, která je badatelsky využívána v mezinárodním měřítku. Digitalizované hudebniny jsou propojené se záznamem mezinárodního soupisu hudebních pramenů RISM a specializovaným badatelům užívajícím tuto databázi dostupné ke studiu na adrese www.rism.info a v digitální knihovně Manuscriptorium.

VISK 7

Ochrana vybraných ohrožených dokumentů z novodobého fondu NK ČR

Odpovědný pracovník: Mgr. Tomáš Foltýn (garant programu), Mgr. Bc. Michaela Bežová (realizace projektu)

URL: <http://kramerius-info.nkp.cz/>; <http://visk.nkp.cz/visk-7>

V roce 2019 bylo díky projektu v podprogramu VISK 7 podpořeno několik činností, které se váží na ochranu a dlouhodobé uchovávání knihovních fondů.

Z fondů NK ČR bylo připraveno 1 038 svazků o celkové váze 763 kg, které byly hromadně odkyseleny pomocí metody Papersave Swiss, která byla využita i v předchozích letech. Jelikož ČR nedisponuje vlastní linkou pro hromadné odkyselování, svazky byly prostřednictvím dodavatele odvezeny do Německa. Dále bylo v rámci projektu vybráno periodikum *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku: týdeník byra ÚV KSČ* vycházející mezi léty 1969–1989, které bylo v rámci interní digitalizační linky kompletně zdigitalizováno a vystaveno v digitální knihovně Kramerius. Jelikož jsou svazky ve špatném fyzickém stavu, byly v rámci projektu využity OON na jejich rozvazbu a ambulantní opravy. Zároveň byly na plotteru vyrobeny pro digitalizované dokumenty i pro některé odkyselené svazky ochranné obaly z nekyselené lepenky, která byla zakoupena z dotace tohoto projektu. Rovněž byly podpořeny vývojové práce a správa nástrojů, které jsou využívány nejen NK ČR, ale i dalšími knihovnami a institucemi za účelem průzkumu fondů a výběru svazků na odkyselování – Aplikace pro průzkum novodobých knihovních fondů a Registr odkyselených dokumentů.

V tomto roce byly také uspořádány dva semináře týkající se tohoto podprogramu, a to 20. května a 4. listopadu v prostorách NK ČR.

VISK 8

Multilicenční zpřístupnění elektronických informačních zdrojů

Odpovědný pracovník: PhDr. Hana Nová

URL: <http://visk.nkp.cz/visk-8-a>

V roce 2019 pokračovalo zajištění služby přístupu k elektronickým informačním zdrojům. České zdroje – mediální databázi firmy Anopress (rozšířenou o sledování vybraných sociálních médií) využívalo 61 knihoven a databázi právních informací ASPI firmy WoltersKluwer 32 knihoven. Databázi zahraničních deníků a populárně naučných časopisů LibraryPressDisplay si vybralo 22 knihoven.

Koncepce integrace cizinců v roce 2018

Nabídka interkulturních služeb v Masarykově veřejné knihovně Vsetín

Odpovědný pracovník: Kateřina Nekolová, M. A.

Projekt navázal na předchozí běhy rozšiřování interkulturních služeb v Masarykově veřejné knihovně Vsetín. K hlavním aktivitám projektu patří: nákup literatury, cílená propagace knihovnických služeb, rozšíření spolupráce a prohlídky knihovny pro cizince a kulturně-vzdělávací akce.

Mezinárodní projekty

Spolupráce se společností Google

Hromadná digitalizace historických a vzácných dokumentů

Odpovědný pracovník: PhDr. Miroslava Hejnová; Mgr. Adolf Knoll

Ačkoli rok 2018 měl být konečným rokem spolupráce se společností Google, proběhly do konce dubna 2019 po vzájemné dohodě obou stran ještě tři transporty knih k digitalizaci. Lednový transport byl náhradou za neuskutečněný prosincový transport, který dlužil Google NK ČR a další dva transporty byly odeslány na digitalizaci díky vstřícnosti Google ještě navíc. Celkem tedy bylo odesláno 60 třípatrových vozíků, s počtem přes 9 000 svazků. Tyto transporty již nebyly financovány z podprogramu VISK 6, protože knihy prošly přípravnými pracemi v rámci dotace již v roce 2018. Od počátku projektu do konce května 2019 bylo celkem zdigitalizováno 203 784 dokumentů. Všechny digitalizované knihy jsou dostupné prostřednictvím odkazů z katalogu starých tisků a katalogu SK do Google Books takto: STT – Databáze starých tisků ORST: <https://aleph.nkp.cz/cze/stt>; SLK – Online katalog SK: <http://aleph.nkp.cz/cze/slk>; MnS – Manuscriptorium: <http://www.manuscriptorium.eu>.

Současně probíhala také konverze digitalizovaných dat do digitální knihovny Manuscriptorium, která je od roku 2019 realizována na základě dotace z podprogramu VISK 1.

Česko-slovenská spolupráce při akvizici dokumentů

Česká knihovna při Univerzitní knihovně Bratislava a Slovenská knihovna v Národní knihovně ČR

Doba řešení: od roku 2006 průběžně

Odpovědný pracovník za NK: Mgr. Jeanne Janoušková

Finanční podpora: MK ČR, MK SR

Projekt *Česká knihovna při Univerzitní knihovně Bratislava a Slovenská knihovna v NK* je realizovaný na základě dohody ministerstev kultury obou zemí. V roce 2019 nakoupila NK ČR pro UKB 819 titulů knih za 300 005,40 Kč. Celkově byly přidělené finanční prostředky přečerpány o 5,40 Kč. Částka 12 000 EUR, poskytnutá MK SR na nákup slovenských publikací pro fondy NK ČR a SK, byla přečerpána o 1,31 EUR: nakoupilo se celkem 786 publikací, 244 svazků (v hodnotě 3 991,33 EUR) pro NK ČR a 542 svazků (v hodnotě 8 009,98 EUR) pro SK. Podle průzkumu čtenářských preferencí patří dlouhodobě slovenské knihy mezi nejvíce půjčované cizojazyčné tituly (po titulech v angličtině) v NK ČR.

Projekt je velmi úspěšný a přínosný pro obě zúčastněné strany i vzhledem ke garanci vzájemné vydavatelské dostupnosti. Slovenské přírůstky získané postupně za roky trvání projektu jsou přístupné na webových stránkách NK ČR (<http://aleph.nkp.cz/web/csknih/2019/index.htm>).

Evropské strukturální a investiční fondy

Národní eKnihovna

Doba řešení: 1. 1. 2019 – 31. 12. 2020

Odpovědný pracovník za NK ČR: Ing. Petr Knížek, Ing. Petr Kukač

Finanční podpora: ESF, MK ČR

Hlavním cílem projektu je vytvořit nový podpůrný informační systém pro řízení, podporu činností a provoz NK ČR. Záměrem projektu je vytvořit systém, který pomůže posunout NK ČR do 21. století, a to především atraktivní formou nabídky moderních služeb poskytovaných široké odborné i laické veřejnosti, efektivním řízením vztahů s uživateli, ale i nasazením nových ICT technologií, které umožní vyšší míru využití mobilních zařízení knihovny i uživatelů pro využití služeb, bezkontaktních čipových karet pro jejich snadnou a bezpečnou identifikaci, vzdálenou správu uživatelského účtu včetně možnosti jeho založení bez nutnosti osobní návštěvy, úhradu plateb bezhotovostní cestou, atp. Ústřední vizí projektu není současné služby nahradit jinými nebo ukončit jejich poskytování, ale soustředit tyto služby, dnes mnohdy stojící vedle sebe do jisté míry nezávisle, do jednoho místa a využít tak výhod, které z toho vyplývají nejen pro uživatele, ale také pro pracovníky NK ČR a instituci samotnou.

Ke konci roku 2019 byla finalizována technická specifikace požadovaného řešení a prakticky byly dokončeny přípravné práce pro zahájení zadávacího řízení na hlavního dodavatele, resp. dodavatele softwarové části celého projektu.

Integrovaný systém ochrany movitého kulturního dědictví (ISO) 2019

Doplňek systému Hanwell – monitoring mikroklimatu

Hlavní řešitel: Ing. Petra Vávrová, Ph.D.

Finanční podpora: MK ČR, dotace ISO

Projekt byl v roce 2019 určen na doplnění systému Hanwell pro monitoring klimatických parametrů a úpravu tohoto systému v nově zrekonstruovaných depozitářích NK ČR, konkrétně v Centrálním depozitáři v Hostivaři (CDH). Výsledky projektu – monitoring klimatických podmínek – již nyní slouží nejen pro účely ochrany, zkvalitnění a zefektivnění péče o knihovní fondy formou tzv. preventivní konzervace, ale i pro správce fondů či správce budov, kteří mohou operativně a v reálném čase zaznamenat odchylky od normálu, závady na technickém vybavení či živelní pohromu, a okamžitě reagovat na vzniklou situaci (data ze snímačů jsou dostupná i ze vzdáleného přístupu). Bez dlouhodobého monitoringu klimatických parametrů nelze zjistit reálné hodnoty a zajistit dlouhodobou stabilitu klimatických parametrů v depozitářích, především teploty a relativní vlhkosti vzduchu. Stabilita klimatických parametrů je zásadním krokem preventivní péče o knihovní fondy.

Na základě odborné konzultace a proměření parametrů, byl sestaven požadavek na rozšíření stávajícího systému Hanwell pro monitoring klimatických parametrů v depozitářích, instalovaný v budově CDH. V současné době je tedy plně funkční nově instalovaný bezdrátový měřicí systém Hanwell v nově zrekonstruovaných depozitářích. Systém Hanwell byl doplněn o centrální stanici s externím přijímačem, radiové snímače RH/T s displejem včetně nerez držáků snímačů. Byla provedena společná kalibrace nových snímačů, montáž nové centrální stanice systému i nově pořízených snímačů, montáž a oživení doplňku systému, úprava softwaru pro kontrolu dat a statistické hodnocení klimatických podmínek (připojení staršího a nového systému).

Výsledkem je flexibilní dohled pracovníků OOKF NK ČR (klimatolog, mikrobiolog, restaurátoři, konzervátoři, technologové) a pracovníků správy fondů a správy budov nad klimatickými parametry (teplota a relativní vlhkost vzduchu) ve vybraných depozitářích budovy CDH v reálném čase na pracovištích, ale i ze vzdáleného přístupu.

Další projekty

Digitalizace fotoarchivu ČTK

Doba řešení: 1. 7. 2019 – 31. 12. 2021

Odpovědný pracovník za NK ČR: Mgr. Robert Káčer

Finanční podpora: MK ČR

K hlavním cílům projektu patří zdigitalizování fotoarchivu tvořeného cca 7 miliony obrazových políček na různých druzích nosičů a jejich dálkové zpřístupnění pro efektivnější využití, mj. i pro zpřístupnění pro badatelské účely v NK ČR. Dále projekt přispěje k lepší fyzické ochraně původních fyzických nosičů; výhledově se také předpokládá možnost propojit digitalizované fotografie s digitalizovanými novinami v digitální knihovně NK ČR. Doba nutná k digitalizaci se odhaduje na nejméně tři roky a předpokládá vznik a provoz nových pracovišť a pořízení specializovaného vybavení. Náklady projektu na léta 2019–2020 jsou naplánovány na 20 milionů Kč, pro další léta dojde k upřesnění až po vyhodnocení úvodních etap.

Souborný katalog ČR včetně jeho rozvoje

Odpovědný pracovník: PhDr. Eva Svobodová

URL: <https://skc.nkp.cz> nebo <https://www.caslin.cz>

K 31. 12. 2019 obsahovala báze Souborného katalogu ČR (SK ČR) 7 348 337 záznamů. Z toho bylo 170 238 seriálů, 302 194 starých tisků a 540 496 speciálních druhů dokumentů. V prostředí SK ČR bylo odesláno 6 754 objednávek MVS (celkem ze 129 různých knihoven do 246 různých knihoven). Počet knihoven umožňujících sklízet záznamy do SK ČR prostřednictvím OAI protokolu v roce 2019 vzrostl na 100 (téměř o jednu čtvrtinu oproti loňskému roku). S tím souvisí i zvětšení počtu knihoven, u nichž fungují automatické odpisy vyřazených titulů z SK ČR. Těmto knihovnám je poskytována rozšířená zpětná vazba, týkající se kvality jimi dodávaných záznamů. Čtyřikrát denně sklízí SK ČR záznamy české beletrie, které zpracovává v rámci projektu CENTRAL MLP, a tím umožňuje jejich okamžité využití (stahování) přes protokol Z39.50 ostatním knihovnám. Upraveny byly algoritmy pro vytváření deduplikačních klíčů využívající ISBN. Klíče byly zpětně doplněny do záznamů v SK ČR, čímž bylo dodatečně automaticky odstraněno cca 16 500 duplicit v SK ČR. Ručně bylo v roce 2019 odstraněno 48 900 duplicit. SK ČR zorganizoval ve spolupráci s Národním technickým muzeem v Praze Školení katalogizace podle RDA ve formátu MARC2 a ve spolupráci s MLP výroční seminář účastníků SK ČR.

Vytvoření a realizace periodického vzdělávacího programu pro zaměstnance NK ČR, objekt Klementinum

Odpovědný pracovník: PhDr. Jiří Tregler

Finanční podpora: MK ČR v rámci dotačního programu *Ochrana měkkých cílů v oblasti kultury 2019*

Projekt reflektuje aktuální celoevropskou i národní bezpečnostní situaci a klade si za cíl uskutečněním cyklu školení pro zaměstnance posílit jejich osobní bezpečnost i bezpečnost objektu jako celku. Poskytuje současně četná doporučení jak zvládat reálné mimořádné události.

Tematický obsah vzdělávacích bloků: Krizová komunikace s problémovým návštěvníkem knihovny; Reakce při vzniku mimořádné události a použití bezpečnostních prostředků v úkrytové místnosti; Aktivní střelec; Hrozba výbuchu nástražného výbušného systému; Základy laické neodkladné přednemocniční péče. Školení zaměstnanců proběhla v 11 termínech, celkem bylo proškoleno 520 zaměstnanců. Odborný subjekt, který projekt realizoval, využil při přednáškách jak odborných teoretických zdrojů, tak i praktických ukázek a významně tak přispěl ke zvýšení bezpečnosti zaměstnanců NK ČR.